

PREZRTE, A DRAGOCENE: AGRARNE SKUPNOSTI KOT VARUHI NARAVE, BIODIVERZITETE IN KULTURNE POKRAJINE

Dr Mateja Šmid Hribar
Odkrivajmo moč narave - krepitev vseživljenjskega učenja (2023–2029)
Inštitut za novejšo zgodovino, 27. november 2025

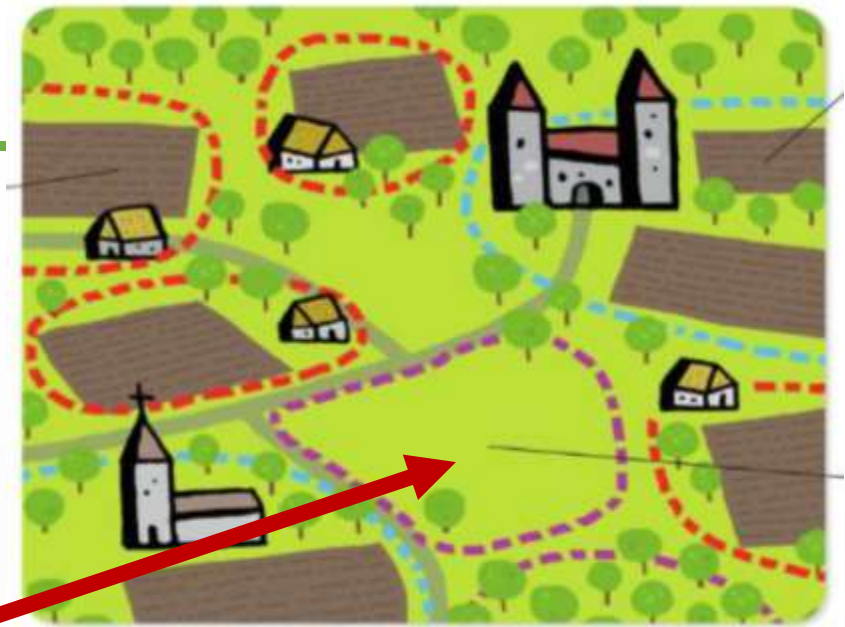
ZRC SAZU

Anton Melik Geographical Institute

KAJ SO AGRARNE SKUPNOSTI IN SKUPNA ZEMLJIŠČA?

- Slovenija ima **dolgo zgodovino** upravljanja skupnih zemljišč.
- Skupna zemljišča v današnjem pomenu besede datirajo v 9. stoletje (**neobdelana manj rodovitna zemljišča v bližini vasi**, srenjski pašniki, planinski pašniki, gozdovi, vodni viri, poti).
- Različna imena: srenje, gmajne, jusi, komunele, soseske, ...
- Od 17. stoletja naprej tendenca oblasti po razdelitvi skupnih zemljišč; le deloma uspešno.
- Z zemljiško odvezo 1848 in tendenco po ukinitvi služnosti pride do ponovnega porasta skupnih zemljišč → vpisi v zemljiško knjigo.
- 1947 nacionalizacija skupnih zemljišč.

skupna – srenjska zemljišča

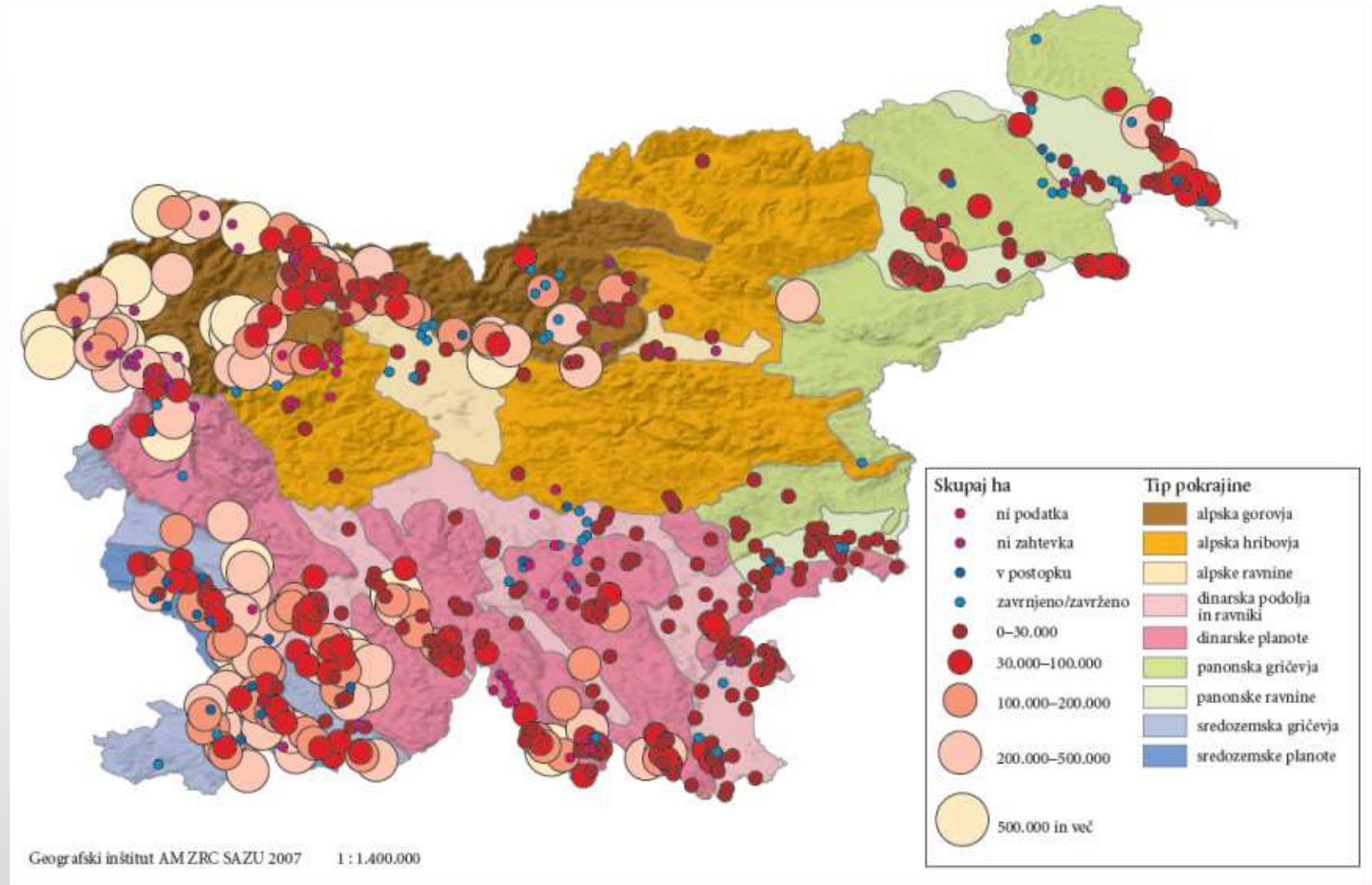
skupna zemljišča v Franciscejskem katastru

PONOVNA OŽIVITEV AGRARNIH SKUPNOSTI PO LETU 1991

3 zakoni (1991, 1994, 2015), ki so omogočili ponovno vzpostavitev agrarnih skupnosti in skupnih zemljišč.

Leta 2013 je bilo na upravnih enotah registriranih **638 agrarnih skupnosti**.

77,486.47 ha ali **3.67%** celotnega ozemlja Slovenije je bilo vrnjeno agrarnim skupnostim.

Agrarne skupnosti v Sloveniji leta 2007 na podlagi vrnjenih zemljišč in tipov pokrajine (Petek in Urbanc 2007)

ZAKAJ JE SKUPNOSTNO UPRAVLJANJE POMEMBNO?

Skupna zemljišča so pogosto razumljena kot ključna za ohranjanje **ekoloških procesov** in prispevanje k **ciljem trajnostnega razvoja** in **ekosistemskim storitvam**.

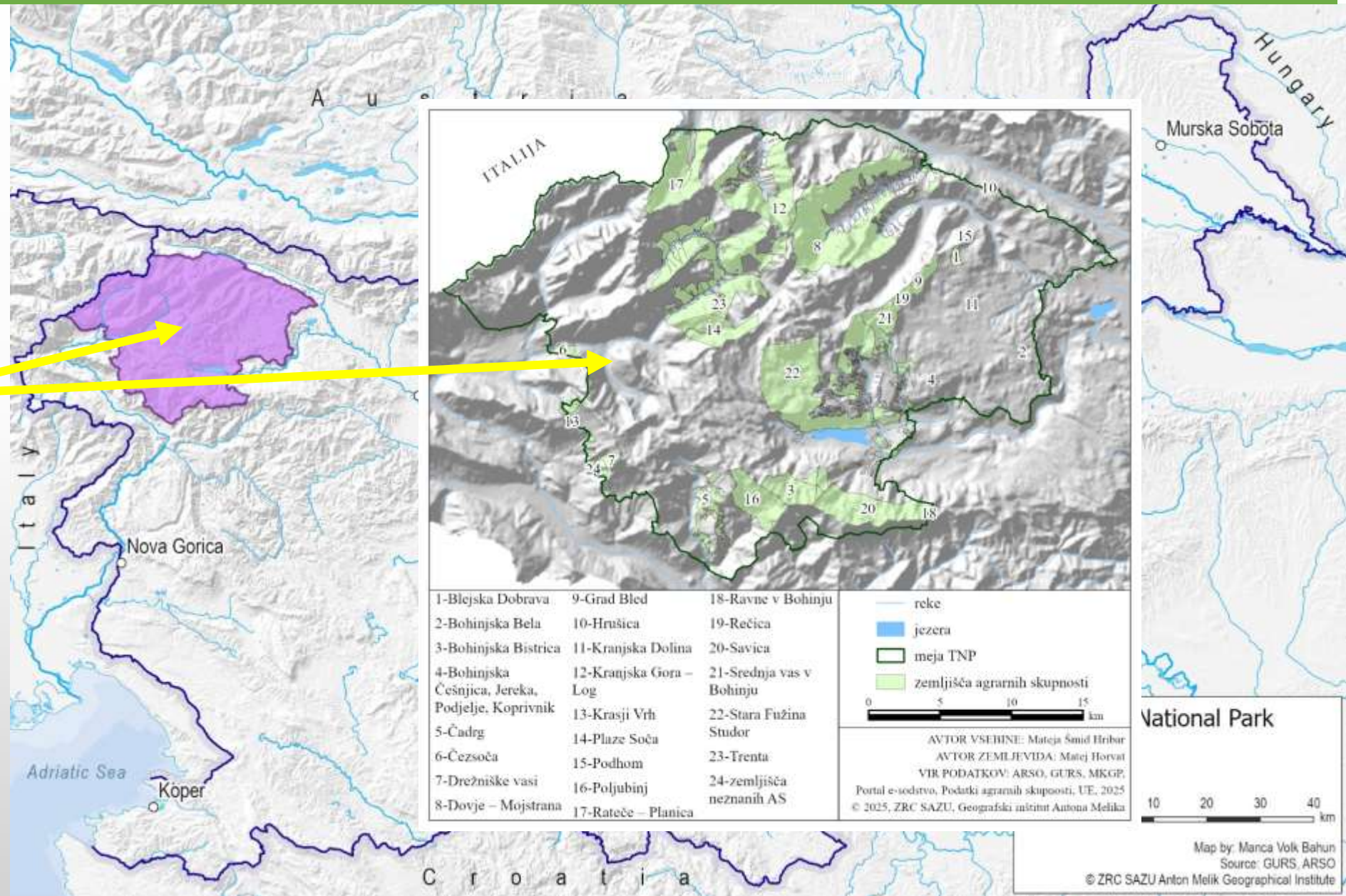
Vendar pa natančni podatki in raziskave o skupnostnem upravljanju ostajajo redki → mnoge AS se ne zavedajo pomena, ki ga prinašajo širši družbi.

Gozdovi, planinski pašniki in skalnate pokrajine so ključne značilnosti Triglavskega narodnega parka.

KARTIRANJE AGRARNIH SKUPNOSTI V TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU (TNP)

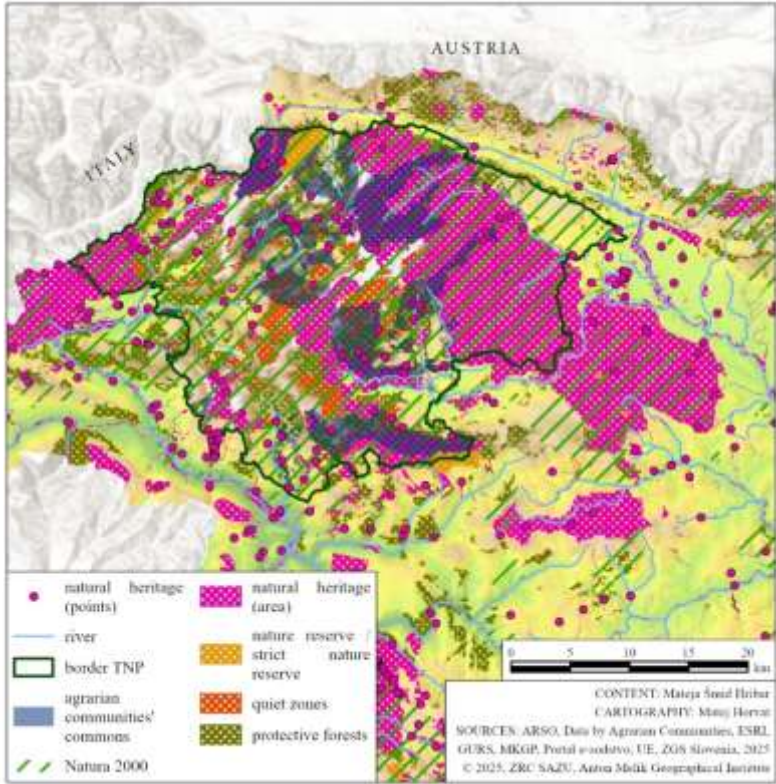
- Na nacionalni ravni ne obstaja digitalni sloj zemljišč AS
- kartiranje v TNP (približno 84.000 ha; 4% celotnega ozemlja Slovenije)
- 23 agrarnih skupnosti
- obsegajo 19.400 ha = **24 % TNP**

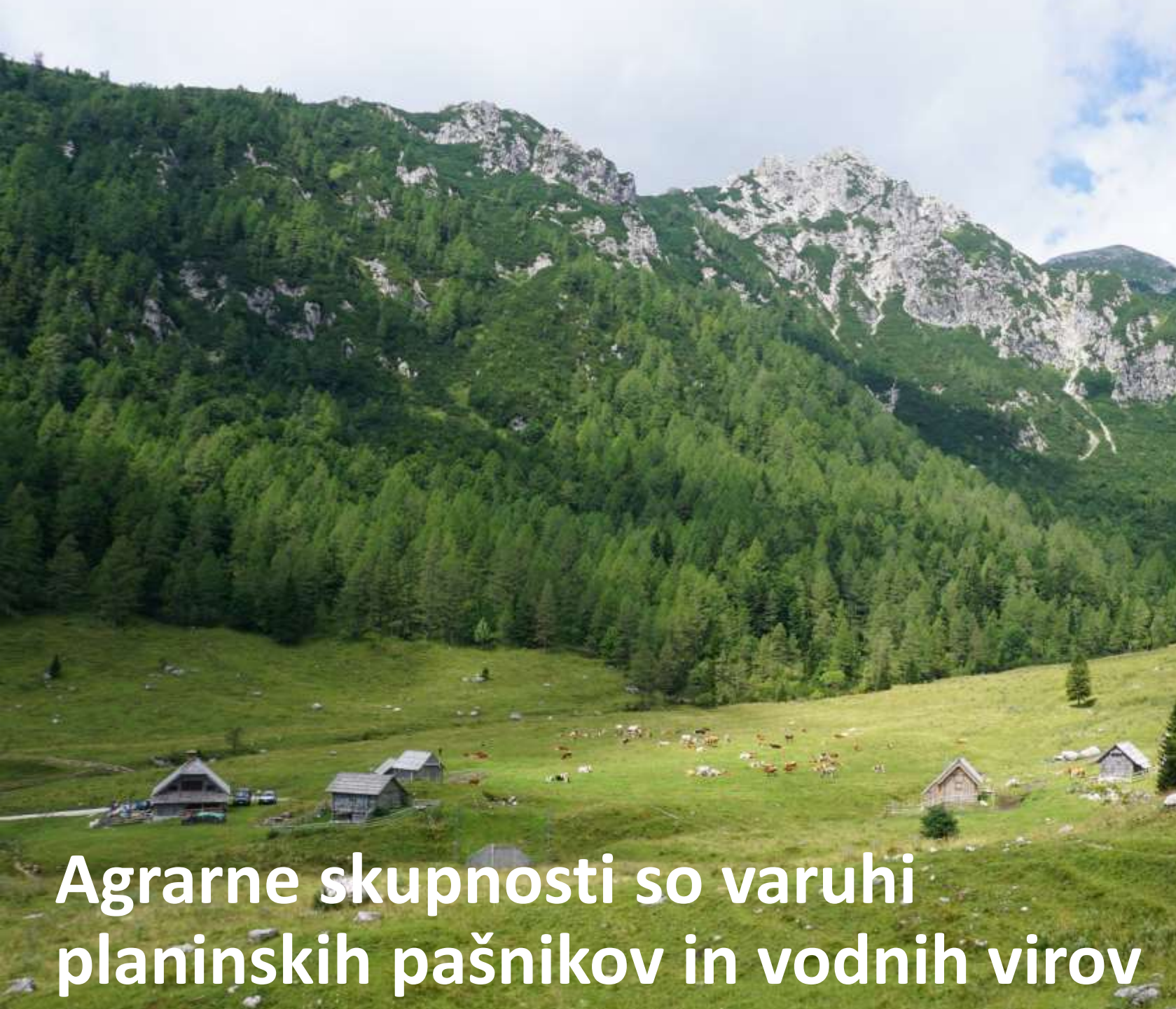

RABA TAL NA SKUPNIH ZEMLJIŠČIH V TNP IN NARAVOVARTSVENE KATEGORIJE

kategorija	Površina TNP (ha)	Površina AS v TNP (ha)	Površina AS v TNP (%)
celotna površina	83.993,4	19800,97	24 %
Raba tal			
gozd	53.977,45	11.433,3	59%
skalovje	21.039,07	6737,0	35%
travnik/pašnik	6074,69	867,6	4 %
drugo	2869,6	415,6	2%
Naravovarstvena kategorija			
Natura 2000	82.920,77	19.305,1	24 %
naravni rezervat/strogi naravni rezervat	1607,12	346,4	22 %
naravne vrednote	40.739,31	8718,8	22 %
mirna območja	11.445,67	2867,02	25 %
varovalni gozd	26.810,54	8697,04	32 %

Vir: Šmid Hribar, M. 2025: Deset let po novem zakonu o agrarnih skupnostih – stanje agrarnih skupnosti na Gorenjskem. Geografski vestnik 97. (v tisku)

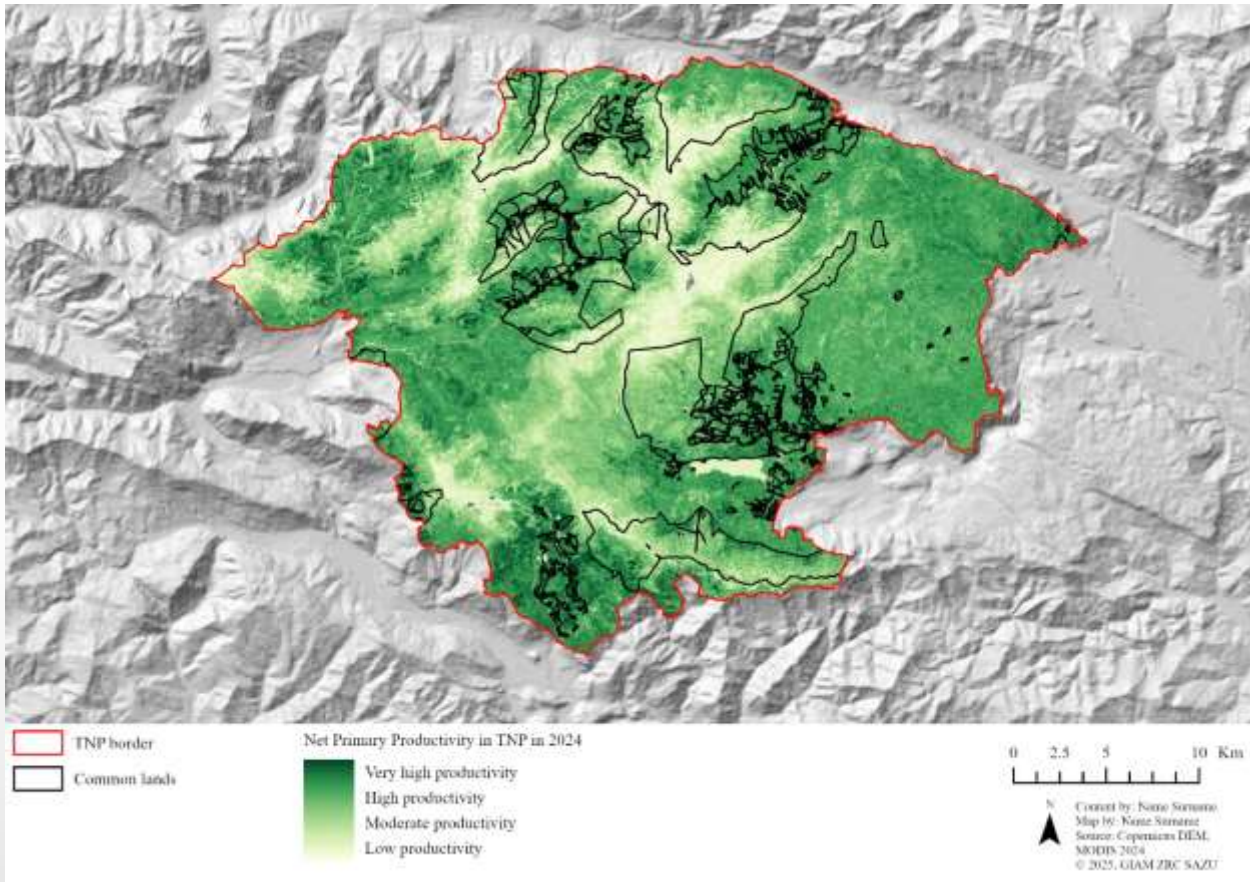

Agrarne skupnosti so varuhi
planinskih pašnikov in vodnih virov

SEKVESTracIJA OGLJIKa V TNP

Vir: Šmid Hribar, M., Ribeira, D., Villoslada, M. 2025. The contribution of common lands to carbon sequestration: a case study from Triglav national park in Slovenia. Acta Geographica Slovenica 65. (v tisku)

Ocena za povprečje **NPP** na skupnih zemljiščih v **2024** je bila **6,509.66 kgC/ha/year**, kar je zmerna sposobnost.

Toda, **59 %** skupnih zemljišč je pod gozdom, to je **21% vseh gozdov v TNP** → gozdovi so bili ocenjeni z visoko sposobnostjo.

Skupna zemljišča so relevantna pri tej pomembni ekosistemski storitvi, ki prispeva k blaženju podnebnih sprememb.

ZAKLJUČKI

- S svojim večstoletnim upravljanjem skupnih zemljišč AS predstavljajo **nosilce lokalnega znanja o naravnih virih, gozdovih in pašnikih**. → AS so varuhi narave, biodiverzitete in kulturne pokrajine. To znanje ima veliko izobraževalno vrednost, ki pa je premalo prepoznana (manjko podatkov in raziskav).
- Zaradi odsotnosti raziskav **omejen vpogled v koristi, ki jih njihova skupna zemljišča prinašajo širši javnosti**, prav tako je šibko poznavanje politik s področja varstva narave in okolja.
- **Vključevanje AS v participativno okoljsko izobraževanje** (npr. delavnice, študijski krožki ali sodelovanje v razlagalnih aktivnostih) → bi omogočil **dvosmerni prenos znanja**:
 - **širši družbi prispevajo svoje praktične izkušnje**,
 - hkrati pa pridobivajo boljše razumevanje okoljskih politik in ekosistemskih koristi svojega delovanja.

Tak pristop **krepi njihovo vlogo pri varstvu narave, spodbuja večjo zavzetost in povezanost z lokalnim okoljem ter prispeva k oblikovanju trajnostnih, vključujočih modelov upravljanja naravnih virov.**

Hvala za pozornost!

mateja.smid@zrc-sazu.si

Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU

ZRC SAZU

Anton Melik Geographical Institute

